

(Kitap Tanıtımı)

Beden Dili Çalışmalarında Unutulmuş Bir Eser: "Yüz İfadelerinin Tefsiri Hakkında Tecrübi Bir Tetkik"

*Ozan İPEK**

Kökü mazide olan atiyim.

(Yahya Kemal Beyatlı)

Öz

İletişim, sözlü ve sözsüz olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Sözlü iletişimin ifade aracı dil iken, sözsüz iletişimin ifade araçları, baş, yüz, bedenün çeşitli bölümleri ya da bir bütün olarak bedenün bizzat kendisidir. Sözsüz iletişimin en temel unsuru olan beden dili; jest, mimik ve vücut hareketleri ile gerçekleştirilen iletişim şeklidir. 1960'lı yılların ortalarında dünya literatüründe "yeni bir alan" olarak sunulan beden dili, aslında ülkemizde 1930'lı yıllarda gündeme gelmiş bir çalışma alanıdır. İstanbul Üniversitesi Tecrübi Psikoloji Doçenti Mümtaz Turhan, 1938 yılında doçentlik tezi olarak takdim ettiği "Yüz İfadelerinin Tefsiri Üzerine Tecrübi Bir Tetkik" başlıklı eserinde, beden dilinin bir alt boyutu olan mimikler üzerine deneysel bir çalışma gerçekleştirmiştir. 1941 yılında ise bu çalışması kitap olarak yayımlanmıştır. Turhan eserinde, mimiklerin müstakil olarak anlaşılacağını, onların ancak bir bağlam içerisinde anlam taşıyacağını ve bu doğrultuda ancak bir bağlam içerisinde yorumlanmasının mümkün olacağını yaptığı bir dizi deneyle kanıtlamıştır. Turhan, bu çalışmasıyla sadece ülkemizde değil, dünya bilim literatüründe de ilk beden dili çalışanlardan biri olmuştur. Ancak ülkemizde yapılan yayınlara bakıldığında, Turhan'ın çalışmasının göz ardı edildiği, unutulduğu görülmektedir. Bu problem durumundan hareketle, bu çalışma Mümtaz Turhan'ın "Yüz İfadelerinin Tefsiri Hakkında Tecrübi Bir Tetkik" eserini tanıtmayı ve bu eserin beden dili açısından önemini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

A Forgotten Work on Body Language Studies: "An Experimental Analysis of Facial Expressions"

Abstract

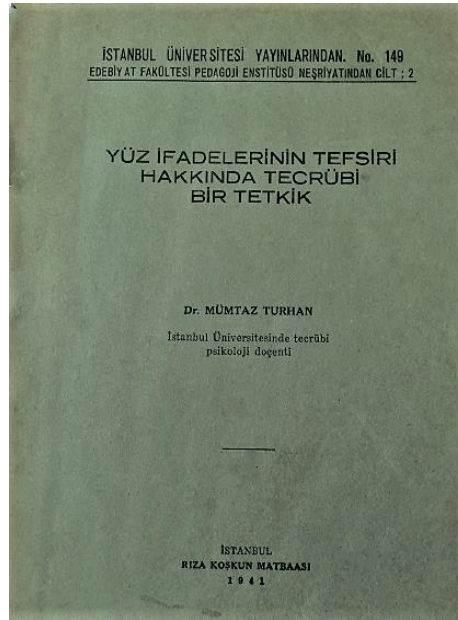
Communication is carried out in two ways as verbal and non-verbal. While oral communication is the language of expression, the means of expression in nonverbal communication are the head, face, various parts of the body, or the body itself as a whole. Body language, which is the most basic element of non-verbal communication, is a form of communication that consists of gestures, mimics, and body movements. Body language, which attracted attention as "a new field" in world literature in the mid-1960s, was indeed a field of study that came to the fore in the 1930s in Turkey. Mumtaz Turhan, a faculty member in the department of Experimental Psychology at Istanbul University, in his work entitled "An Experimental Analysis of Facial Expressions" which he presented as his associate professorship thesis, performed an experimental study on mimics which form a sub level of body language. In 1941 he published his work as a book. Turhan, having conducted a series of experiments, proved that it would not be

* Arş. Gör., Uludağ Üniversitesi Türkçe Eğitimi Bölümü, ozan-ipek@hotmail.com

possible to interpret mimics accurately in isolation, that a mimic could mean something only in a particular context, and that they could be correctly interpreted only in those contexts. With that study, Turhan became one of the first scholars who studied body language not only in our country, but also in the world science literature. However, a glance at the studies made in our country would show that Turhan's work seems to have been ignored and forgotten. Starting at this problem, this study aims to introduce Mümtaz Turhan's work "An Experimental Analysis of Facial Expressions" and show its significance in body language studies.

**BEDEN DİLİ ÇALIŞMALARINDA UNUTULAN BİR ESER:
"YÜZ İFADELERİNİN TEFSİRİ HAKKINDA TECRÜBİ BİR TETKİK"**

Turhan, M. (1941). *Yüz İfadelerinin Tefsiri Hakkında Tecrübi Bir Tetkik*. İstanbul: Rıza Coşkun Matbaası.

İletişim, sözlü ve sözsüz olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Sözlü iletişimin en temel ifade aracı dil iken, sözsüz iletişimin ifade araçları, baş, yüz, bedenin çeşitli bölümleri ya da bir bütün olarak bedenin bizzat kendisidir. Hem sözlü hem de sözsüz iletişim başlı başına birer iletişim şeklidir. Ancak bazen her iki iletişim şekli de birlikte kullanılarak birbirlerini tamamlayan ve destekleyen bir role sahip olabilir.¹

¹ Detaylı bilgi için bkz: Yalçın, A. ve Adiller, S. (2016). *Sözsüz İletişim: Şehir Efsanesi Olarak Beden Dili*. İstanbul: Mediacat Kitapları. Bu eserde sözsüz iletişim kavramı ve beden dili ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Yazarların beş yıllık bir çalışma sonrasında tamamladıkları 624 sayfalık bu kapsamlı eser; sözsüz iletişimi bir bütün halinde ele alma, sınırlılıklarını ve kapsamını belirleyerek ayrıntılı olarak tanımlama çalışmasıdır. Sözsüz iletişim ve beden dili kavramlarıyla ilgili detaylı bilgi edinmek için bu çalışmaya bakılabilir.

Beden Dili Çalışmalarında Unutulan Bir Eser: “Yüz İfadelerinin Tefsiri Hakkında Tecrübi Bir Tetkik”

Sözsüz iletişim kavramı, beden dilinin yanında renk, mekân, giyim tarzı, aksesuarlar vb. unsurları da karşılayan geniş bir kavramdır. Ancak sözsüz iletişim dendiğinde akla ilk gelen beden dilidir. Sözsüz iletişimin en temel unsuru olan beden dili; jest, mimik ve vücut hareketleri ile gerçekleştirilen iletişim şeklidir. Beden dili, duygu ve düşüncelerin anlaşılmasında ve anlatılmasında önemli işlevlere sahiptir. İletişim sürecinde mesajların doğru ifade edilip, yorumlanmasında rol oynar. Aynı zamanda sözlü iletişimi de destekleyerek iletişimde bütünlük oluşturur.

Beden dili ile ilgili çalışmalar, geleneksel ve modern çalışmalar olmak üzere iki başlıkta incelenebilir. Geleneksel çalışmalar tarihin eski devirlerinden itibaren görülmektedir. İnsanların çeşitli fiziksel özelliklerinden yola çıkarak onların karakterleri hakkında yorumlara ulaşma çabası ve deneyimi tarihin çok eski devirlerinden beri olagelmıştır. Tarihin eski dönemlerinden bugüne, hemen hemen bütün kültürlerde bu deneyim vardır. Eski Mısır, Yunan, İran, Roma ve Hint medeniyetlerinde bunun örneklerine rastlanır. Batı terminolojisinde *fizyonomi* olarak bilinen bu çalışmalar, Türk kültür ve edebiyatında ise *ilm-i sima* ve *ilm-i kıyafet* olarak bilinir.

İlm-i kıyafete ya da ilm-i simaya göre yazılan kıyafetnameler Türk edebiyatında sıklıkla görülür. İlk izlerine Kutadgu Bilig’in satır aralarında rastlanan bu türün Türk edebiyatındaki ilk müstakil örneği 15.yy’ın başlarında kaleme alınan *Murad-name* adlı eserdir.² En meşhur örneği ise Erzurumlu İbrahim Hakkı’nın *Marifetname*’sidir. Bu eserde “*Boynu ince olan cahil olur gibi*” gibi beden unsurlarından hareketle karakterler hakkında yapılan yorumlar mevcuttur.³

Beden dili ile ilgili modern çalışmalar ise bilimsel bir bakış açısıyla üretilen eserlerdir. Özellikle 1960’ yıllardan itibaren görülmeye başlayan bu eserler, beden dilini yeni bir çalışma alanı olarak tanıtmışlardır. Bu çalışmalar, insan bedeni ile psikolojisi arasında olduğu düşünülen ilişkileri ortaya koymayı ve bu ilişkinin iletişim sürecindeki rolünü değerlendirmeyi amaçlamıştır. Ancak bu çalışmalar beden dilini yeni bir alan olarak insanlara duyururken yine aynı konuda yapılan çok temel bilimsel araştırmaları da görmezden gelmiştir. Özellikle ülkemizde yayınlanan ve popüler olan birçok beden dili kitabında bu durum oldukça bariz bir şekilde görülmektedir. Bilimsel olarak cevapları yıllar önce verilen konularda bile bilimsellikten son derece uzak anlayışlar sergilenmektedir. Özellikle de beden dilinin belki de en önemli unsuru olan “yüz” ile ilgili verilen bilgilerde bu durum çarpıcı bir şekilde görülür.

² Kıyafetnameler hakkında detaylı bilgi için bakınız:

Altınköprü, T. (2000). *İnsan Tanımada Beden Yapısı Yüz Yapısı ve Karakter*, İstanbul: Hayat Yayınları.

Çakır, M. (2007). Kıyafetnameler Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5, 9, 333-350.

Çavuşoğlu, A. (2009). Kıyafet ilmi ve Kutadgu Bilig’de Kıyafet İlmi / Fizyonomi İlmi. *Bilimname*, 27, 2, 293-302.

Kırbıyık, M. (2009). Kıyafetname-i Cedide Hakkında. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 39, 793-813.

³ Detaylı bilgi için bakınız: Erzurumlu İbrahim Hakkı (1999). *Marifetname*. (Derleyen: A. Faruk Meyan). İstanbul: Bedir Yayınları.

Aslında beden dili ile ilgili bilimsel çalışmalar 1960'lı yıllardan daha gerilere götürülmelidir. Ülkemizin değerli aydınlarından Mümtaz Turhan 1938 yılında doçentlik takdim tezi olarak hazırladığı ve 1941 yılında da kitap olarak yayımladığı çalışmasında beden diline ilk dikkat çeken bilim adamlarındandır. “Yüz ifadelerinin Tefsiri Hakkında Tecrübî Bir Tetkik” başlığıyla çıkan bu eserinde Turhan, beden dilinin önemine ve inceleme yöntemlerine belki de dünyada ilk değinen kişilerden biri olmuştur. Turhan'ın kitabında yer alan bilimsel tespitlerin ise günümüzdeki beden dili kitaplarıyla uyuşmaması şaşırtıcı bir durumdur. Turhan, mimikleri temel alarak hazırladığı çalışmasında, yüz ifadelerinin soyutlanmış bir şekilde tek başına anlaşılamayacağını, bu ifadelerin ancak bir bağlam (durum) içerisinde anlaşılacağını ve buradan hareketle değişmeyen durumlar ve duygular için değişmeyen yüz ifadelerinin bulunmadığını yaptığı bir dizi deneyle ortaya koymuştur. Bu sonuç, yüz ifadelerine doğrudan ve değişmeyen anlamlar yükleyen modern beden dili kitaplarının ortaya koyduğu düşüncelerle uyuşmamaktadır.

Turhan'ın “Yüz ifadelerinin Tefsiri Hakkında Tecrübî Bir Tetkik” adlı kitabı 3 ana bölüm ve bu bölümlerin alt başlıklarından oluşmaktadır. Eserin başında ise Prof. Dr. Peters'in kitap hakkındaki düşüncelerini anlatan bir bölüm ile Turhan tarafından kaleme alınan bir önsöz bulunmaktadır.

Prof. Dr. Peters'in eser hakkındaki düşüncelerine yer verdiği bölüm oldukça dikkat çekicidir. Ona göre, eser psikolojiye ait çok eski bir mesele olan yüz ifadelerinin yorumlanması ve yüz ifadeleri ile ruhsal durum arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmasında büyük bir adımdır. Peters'e göre Amerikalı psikologların yöntemleriyle yapılan bu çalışma, Amerikalı psikologların araştırmalarını dahi geride bırakmıştır: “Mümtaz Turhan'ın tetkikleri Amerikan psikologlarının tetkiklerini daha mühim bir noktada aşmaktadır.” Peters, yazısının sonunda ise esere gerekli kıymet ve önemin verilmesini dilemektedir.

Eserin ilk bölümü “Tarihçe”dir. Yaklaşık 20 sayfa uzunluğunda olan bu bölümde fizyonomi ilminin eski tarihlerden itibaren tarihi gelişimi ele alınmıştır. Tarihçeden önce fizyonominin temel kavramları hakkında da bilgiler verilmiştir. Bu bölüm aslında eserin kuramsal çerçeve bölümü gibidir. Turhan'ın çalışmasına kadar geçen zaman diliminde yüz ifadelerinin hem geleneksel hem de modern bakış açısıyla nasıl ele alındığına detaylı bir şekilde değinilmiştir. Bu bölümde Yunan filozoflarından 20.yy'a gelene dek fizyonomi ilminde olan gelişmeler ve fizyonominin bilimselleşmesi sürecinden söz edilmiştir. Bu süreçte eserlerine atıf yapılan düşünürler arasında Aristo, Erzurumlu İbrahim Hakkı, Descartes, Leonard Da Vinci, Buffon, John Müller, Bell, Piderit, Sarthe, Gratiolet ve Darwin gibi isimler bulunmaktadır. Tarihçe bölümü, fizyonominin tarihsel arka planını ele alması bakımından yazar tarafından yapılan araştırmaların anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Tarihçe bölümünde yazarın dikkat çekici tespitleri bulunmaktadır. Bunlardan biri de resim ve heykel sanatlarının estetik ilkeleri ile beden dili arasında kurduğu ilişkidir. Ona göre, Rönesans'ta

Beden Dili Çalışmalarında Unutulan Bir Eser: “Yüz İfadelerinin Tefsiri Hakkında Tecrübi Bir Tetkik”

fizyonomi resimden istifade etmiştir. Yüzün ifade ve hatlarını, inceden inceye gözlemleyerek ona gerçek değerini iade eden ilk büyük sanatkâr Leonard da Vinci'dir. Onun sanatı ve sanat üzerine yaptığı konuşmaları fizyonomi için ipuçları sunmaktadır.”*Ey ressam! Bunları öğrenmek senin için çok lüzumlu ve zaruridir; aksi takdirde sanatın modelini iki defa ölü olarak çizecektir. Onun için, birbirleriyle konuşan ve el işaretleri yapan insanların bu hareketlerini inceden inceye tetkik et; eğer bunlar yanlarına gidebileceğin kimselerse hemen gidip onları bu harekete sevk eden sebepleri öğren.*” Beden dilinin disiplinler arası yapısını ortaya koyması bakımından Turhan'ın Vinci'yi referans göstererek yaptığı bu tespitler önem taşımaktadır.

Eserin ikinci bölümünde araştırmanın önemi ve problem durumu ile birinci ve ikinci deneyler tanıtılmıştır. Bölümün ilk kısımlarında tarihçe bölümünde detaylı olarak ele alınan fizyonomi ilmi ile ilgili genel eleştiriler yapılmış ve bu alanın asıl meselelerinin tartışılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Turhan'a göre fizyonomi ilminin gelişmemesinin sebebi, temel konuların bilim adamlarınca henüz ele alınmamış olmasıdır: *“En mühim mümessillerinde tarihi seyrini takip ettiğimiz fizyonomi ilminin büyük bir tekâmül arzemediğini gördük Bir araştırma sahasının asıl meseleleri görülmezse orada yapılan tetkik ve yazılan eserlerin çokluğu ona büyük bir faide temin etmez. Bilakis bazen teessüs eden yanlış bir an'aneye uymak mecburiyeti, araştırmacıları asırlarca oyalayabilir. Bu suretle meydana gelen eserlerin çokluğuna rağmen elde yine müşahhas bir şeyin mevcut olmadığı görülürse tetkiklerin kifayetsizliğine hükmedilir ve bir araştırma ötekisini, bir tecrübe başka birisini, nazariyeyi, faraziye faraziyeyi talip eder. Nihayet birçok esere, faraziyeye ve nazariyeye sahip bulunduğu halde halledilmiş ne bir mesele ne de müspet bir netice elde edilir.”* Turhan bu bölümün devamında ise fizyonomi ilminin en temel sorunlarını ortaya koyarak bu konuda araştırma yapacak bilim adamlarına yol göstermiştir. İlginç olanı ise Turhan tarafından bahsedilen sorunların hala güncelliğini koruyor olmasıdır.

İkinci bölümün devamında Turhan, araştırma konusunu sınırlayarak fizyonominin en temel sorunlarından birini çalışma alanı olarak seçmiştir. Bu da *“yüzde teşekkül eden ifadenin okunması, bunun başkaları tarafından anlaşılması meselesi”*dir. Turhan'a göre o döneme kadar yapılan çalışmaların hiçbirinde bu konu üzerinde durulmamıştır. Bilim dünyasında bu konudan bahseden bazı araştırmacılar olsa da, bu kişilerin düşünceleri bilimsel temeli olmayan kabullerle sınırlı kalmıştır. Konu ile ilgilenen bir diğer kesim de felsefecilerdir. Ancak onlar da konuyu başka bir bakış açısıyla *mümaselet nazariyesi* ya da *Einfühlung nazariyesi* içerisinde ele almışlardır. Aslında bu bölüm, Turhan'ın bizzat araştırma konusu olarak tespit ettiği problem hakkında ilgili araştırmaların özetinin yer aldığı ve Turhan'ın çalışmasının öneminin ortaya konulduğu bir bölüm olmuştur.

Mümtaz Turhan'ın araştırması 4 seri deneyden oluşmaktadır. İlk deney deneklere çeşitli duygu ifadelerinin yer aldığı fotoğraflar gösterilerek yapılmıştır. Deneye göre, 10 deneğe duygu

ifadelerinin sadece çehrede görüldüğü fotoğraflar gösterilmiştir. Deneklerin bu fotoğraflarda olan duyguyu kısa bir süre içerisinde tahmin etmeleri istenmiştir. Ancak bir duygu için birçok fotoğraftan yararlanılmıştır. Örneğin; sadece yalnızlıkla ilgili 23 fotoğrafa yer verilmiştir. İkinci deneyde ise, benzer bir araştırma yapılmıştır. Ancak bu kez deneklere her duygunun sadece bir fotoğrafı gösterilmiştir ve her denegin aynı fotoğrafları tahmin etmesi istenmiştir. Bu araştırmada da 55 fotoğraf kullanılmıştır. Her iki araştırmadan çıkan sonuçlar şu şekildedir:

1-Tek olarak verilen resimlerde yüz ifadesi açık bir şekilde bilinmemektedir. Herhangi bir duygu bazen kendisine yakın bazen de tamamen ters duygularla karıştırılmaktadır.

2- Herhangi bir heyecana, hale ya da duyguya özgü bir yüz ifadesi yoktur. Eğer böyle bir şey mevcut olsaydı tüm deneklerin bu duyguyu doğru yorumlaması gerekirdi.

3-Herhangi bir fotoğraf hakkında deneklerin vermiş oldukları ifadeler birbirini tutmamaktadır. Her denek aynı fotoğrafı farklı şekilde yorumlamaktadır.

4-Deneklerin hemen hemen hepsi, gösterilen fotoğraflardaki yüz ifadelerini yorumlarken mutlaka bir bağlam tasavvur etmektedir.

Bu sonuçlardan hareketle Turhan, üçüncü deneyine başlarken beden dili araştırmalarında fotoğraf kullanmanın tek başına yeterli olmayacağı sonucuna varmıştır. Bu durumu literatür çerçevesinde tartışmıştır. Ona göre yüz ifadelerini yorumlamanın yolu fotoğraflarda geçen bağlamı bilmektir: *“Bazan bir hadisenin izahını temin eden en esaslı amili, o hadisenin vukua geldiği hal ve şartların müşahedesi, en iyi bir tarzda verebilir.”* Yazar buradan yola çıkarak üçüncü seri deneyini farklı bir malzeme ile yapmıştır. İngiliz ve Fransız film şirketlerinden temin edilen ve filmlerden sahneler gösteren sıralı resimler deneklere gösterilmiştir. 60 fotoğraf 10 denek tarafından yorumlanmıştır. Bu deneyin akabinde 10 fotoğraf 10 deneye tekrar gösterilerek bir küçük deney daha yapılmıştır. Bu deneyde de fotoğraflardaki yüzler kapatılarak deneklerin bağlamdan tahmin yapmaları istenmiştir. Bu deneylerden ulaşılan sonuçlar ise şöyledir:

1- Deneklerin resimler hakkındaki düşünceleri, bağlam içerisinde resmi tekrar gördükten sonra değişmiştir.

2-Bağlam olmaksızın gösterilen resimlerde yorumlar çoğalmaktadır. Aynı yüz ifadesi hakkında farklı yorumlar yapılmaktadır. Ancak bağlam verildiğinde bu yorumlar tek bir ifadeye dönmektedir.

3-Eğer resim kapalıyken denegin yaptığı yorumlar, resim açıldıktan sonra gördüğü bağlamı tutmuyorsa, denek doğru yüz ifadesini söylemek mecburiyetinde kalmaktadır.

4-Bağlamın yalnızca yüz ifadelerinde değil, jestler ve bedenin duruşu üzerinde de etkili olduğu ve bunlara ait ifadelerin yorumunu da teyit ve tayin ettiği görülmektedir.

5-Bir bağlama bazen birkaç ifade, bir ifadeye de birkaç bağlam uyabilmektedir.

Dördüncü deneyde ise büyütülen ve genişletilen bağlamın, yüz ifadesi üzerine olan etkisi araştırılmıştır. Deneme malzemesi olarak “Le Film Complet” dergisinin içinde geçen özet bir film senaryosu ve bu senaryoya ait 18 resim kullanılmıştır. Senaryonun farklı bölümlerine ait 18 resimden her biri, ayrı ayrı 10 deneğe verilmiştir. Deneklerden ifadeleri yorumlamaları ve daha sonra gördükleri bu resimleri birleştirerek hikâye yapmaları istenmiştir. Bu denemede de üçüncü deneye benzer şekilde bağlamın genişlemesi etkili olmuştur. Deneyden çıkan sonuç, Bir ifadenin herhangi bir bağlamda farklı anlama gelirken, başka bir bağlam içerisinde yer aldığı anda onun bir parçası olarak bambaşka bir anlam kazanabileceğidir. Araştırmada dört seri deney sonunda elde edilen genel sonuçları ise şunlardır:

1-Tek olarak verilen resimlerde yüz ifadesi açık bir şekilde bilinmemektedir. Herhangi bir duygu bazen kendisine yakın bazen de tamamen ters duygularla karıştırılmaktadır.

2- Herhangi bir heyecana, hale ya da duyguya özgü bir yüz ifadesi yoktur. Eğer böyle bir şey mevcut olsaydı tüm deneklerin bu duyguyu doğru yorumlaması gerekirdi.

3- Deneklerin hemen hemen hepsi, gösterilen fotoğraflardaki yüz ifadelerini yorumlarken mutlaka bir bağlam tasavvur etmektedir.

4- Deneklerin resimler hakkındaki düşünceleri, bağlam içerisinde resmi tekrar gördükten sonra değişmiştir.

5-Bağlam, yüz ifadesini gösterir, pekiştirir ve yorumunu dönüştürür. Bundan dolayı herhangi bir yüz ifadesi ancak içinde meydana geldiği bağlam vasıtasıyla anlaşılabilir ve ancak onunla birlikte incelenebilir.

6-Bağlam sadece yüz ifadelerinde değil, aynı zamanda jest ve bedenin duruşunda da etkilidir.

Mümtaz Turhan tarafından kaleme alınan “Yüz İfadelerinin Tefsiri Üzerine Tecrübî Bir Tetkik” adlı çalışmada beden dili açısından yazıldığı dönemin bilimsel sınırlarını zorlayan tespitler yer almaktadır. Bu tespitlerin büyük bir kısmının bugün bile geçerliliğini korumasına rağmen ülkemizde mevcut bulunan beden dili kitaplarında böylesine önemli bir eserden neredeyse hiç bahsedilmediği görülmektedir.⁴ Bu durum bilim dünyası için çok büyük bir eksiklik. Çünkü bilim, bir zincirin halkaları gibi aşamalı olarak ilerler. Yapılan her araştırma yeni bir araştırmaya temel oluşturur. Aksi

⁴ Mümtaz Turhan’ın “Yüz İfadelerinin Tefsiri Üzerine Tecrübî Bir Tetkik” adlı eserini tekrar gündeme getiren ve araştırmalarımıza göre bu eserin önemini hakkıyla ilk kez ortaya koyan çalışma Prof. Dr. Alemdar Yalçın ve Selda Adiller tarafından kaleme alınan “Sözsüz İletişim” adlı eserdir. Bu eser Turhan’ın kitabından hareketle yazıldığı gibi, aynı zamanda Turhan’ın kitabının önemini ele alan müstakil bir bölüm de içermektedir. Detaylı bilgi için esere bakılabilir:

Yalçın, A. ve Adiller, S. (2016). *Sözsüz İletişim: Şehir Efsanesi Olarak Beden Dili*. İstanbul: Mediacat Kitapları.

takdirde gerçek bir bilimsel yöntemden söz edilemez. Beden dili alanında unutulmuş ve göz ardı edilen Turhan'ın bu eserinin hatırlanması, konuyla ilgilenen araştırmacılara yol gösterecek ve bilimsel gerçeklerden gittikçe uzaklaşmış beden dili kitaplarına yeni bir soluk getirecektir.